

Pohjanmaan postmoderni historiankirjoitus

Marita Hietasaari: *Totta, tarua vai narrinpeleä? Lars Sundin Siklax-trilogian (meta) fiktiivinen historiankirjoitus* Oulun yliopisto: Acta Universitatis Ouluensis B Humaniora 100, 2011.

Marita Hietasaaren viime joulukuussa Oulun yliopistossa tarkastetun väitöskirjan *Totta, tarua vai narrinpeleä?* kohteena on suomalainen romaanimuotoinen historiankirjoitus. Väitöskirjan varsinainen kohdeteksti on Lars Sundin Siklax-trilogia (*Colorado Avenue* 1991, *Lanhandlerskansson* 1997 ja *Eriks bok* 2003), jota hyvästä syystä voi pitää yhtenä suomalaisen postmodernin historiallisen romaanin keskeisimmistä ilmentymistä. Miten Sund rakentaa romaanitrilogiansa version pohjalaisesta historiasta? Miten mennyt esitetään ja miten tuo esittäminen vaikuttaa historiankirjoituksen tuottamiin merkityksiin ja tulkintoihin menneisyydestä Pohjanmaalla ja ylipäätään?

Hietasaari tarttuu Sundin romaaneihin yhdistelemällä narratologista, intertekstuaalista ja kontekstualisoivaa tutkimusotetta. Tätä tutkimustapaa hän kutsuu Ansgar Nünningiä seurailleen kulttuuriseksi narratologiaksi. Kerronnalliset rakenteet ovat tietysti kiinnostavia sellaisenaankin. Erityisen kiinnostavia niistä kuitenkin Hietasaaren tutkimuksen mukaan tulee, kun niitä tarkastellaan merkitysten maailmassa ja tosimailmasakin vaikuttavina ”aktiivisina voimina”.

Hietasaaren väitöskirjassa kiinnostuksen kohteena on erityisesti se, miten nämä voimat nostavat esiin kysymyksiä tiedon saavutettavuudesta ja luotettavuudesta sekä menneisyydestä kirjoittamisen tulkinvaraisuudesta.

Totta, tarua vai narrinpeleä? on artikkeliväitöskirja, joka koostuu johdanto-osasta ja viidestä artikkelista. Se on ensimmäinen lukemani kirjallisuuden alan artikkeliväitöskirja. Uusi väitöskirjan rakennetyyppi on pääosin myönteinen tuttavuus. Alkuperäiset viisi artikkelia vievät koko tutkimuksen sivumäärästä noin puolet, mikä tarkoittaa sitä, että Hietasaaren johdanto-osa on paljon enemmän kuin kirjallisuuskatsaus tai artikkeleita kehystävä ja yhteen sitova teksti. Onko artikkeliväitöskirjan perusajatuksen mukaista tehdä johdanto-osasta yhtä laaja kuin artikkeleista? Sitä en tiedä, mutta tällaisenaan johdanto-osa toimii artikkeleja lukemattomallekin itsenäisenä ja koko väitöstutkimuksen suuret linjat esittelevänä tutkimusraporttina. Tämä onkin tarpeen siksi, että alkuperäiset artikkelit eivät sisälly väitöskirjan verkossa julkaitavaan painokseen. Ihmistieteissä tehtyjen artikkeliväitöskirjojen perusongelma on johdanto-osan ja artikkelien keskinäinen toisteisuus. Tältä hankaluudelta ei Hietasaaren tutkimukseen ole tyystin säästynyt. Vaikka artikkelit tarkastelevat Sundin postmodernia historiankirjoitusta selvästi eri näkökulmista, jotkin käsitteelliset lähtökohdat tulevat toistuvasti käsiteltyä. Tästä ei nauti väitöskirjaa yksissä kansissa lukeva lukija. Tutkimuksen artikkelit

on kuitenkin taiten kirjoitettu päätutkimustehtävän alle ja toistensa lomiin niin, että kunkin artikkelin omin käsitteistö (metalepsis, ekfrasis, intermediaalisuus, interteksti ja konteksti) on keskiössä ja lopputulos on monipuolinen tutkimus, jossa myös kannetaan huolta lukijan ymmärtämisestä. Tästä todistavat Hietasaaren esittämät hahmotelmat siitä, miten väitöskirjan artikkelit liittyvät toisiinsa ja tutkimuksen peruskysymyksiin. Hietasaari esittelee artikkelien tutkimuskysymykset, käsitteet ja keskeisen sisällön seikka-peräisenä taulukkona ja kuviona, jossa artikkelien väliset suhteet on jäsennely suhteessa narratologiaan, historian tutkimukseen ja toisiinsa. Vaikka jotkut lukijat ehkä hyötyvät näistä hahmotuksista, ne eivät tutkimuksen kiitettävän johdonmukaisen tutkimustehtävän ja yhtenäisen ja loogisen rakenteen ymmärtämiseksi olisi välttämättömiä.

Monet kirjallisuudentutkimuksen teoreettiset ja käsitteelliset viitekehukset aktivoituvat Hietasaaren tutkimuksessa. Kulttuurisena narratologiana väitöskirja liittyy sovelletun narratologian traditioon, jossa on keskeistä kerronnan muotojen kytkytyminen sosiaalis-historialliseen kontekstiin. Kirjallisen refleksiivisyyden tutkimuksena *Totta, tarua vai narrinpeiliä?* kiinnittyy metafiktioon tutkimukseen, erityisesti sellaisen, jota Linda Hutcheon tapasi 1980-luvulla kutsua historiografiseksi metafiktioksi ja jota Ansgar Nünningin nytemmin esittelemä hienostunut historiallisen romaanin typologia kuvaa. Tärkeitä ovat myös intertekstuaalisuuden

ja intermediaalisuuden tutkimussuuntaukset sekä historiallisen romaanin lajitradiatio. Mainitut tulkinnalliset kontekstit tulevat tekstissä tasapainoisesti ja asian tuntevan oloisesti käsiteltyä. ”Teoreettinen viitekehys” -luvusta olisi helposti saanut ylipääsemättömän laajan ja puisevan, koska analyysi- ja tulkintatyössä vaikuttavat monet näkökulmat. Hietasaari onnistuu kuitenkin esittämään teoreettiset ja käsitteelliset lähtökohtansa yhtä aikaa asiantuntevasti keskustelemaan sävyyn ja kompaktisti.

Laajimmaksi ja epämääräisimmäksi, vaikka tutkimustehtävän ja väitöskirjan tematiikan kannalta kenties tärkeimmäksi, tulkintakehykseksi muodostuu lopulta käsitys historiankirjoituksesta itsestään. Hietasaaren valinta on se, että historian tutkimusta ja historianfilosofiaa käsitellään tilaisuuden tullen osatutkimusten yhteydessä. Tutkimuksen varsinainen ”teoreettinen viitekehys” on kirjallisuudentutkimuksellinen. Valinta on perusteltu. Olisi kuitenkin ollut verrattontaa, jos Hietasaaren tutkimuksessa kulttuurinen narratologia olisi ollut sellaista, joka jo teoreettisissa ja käsitteellisissä lähtökohdissa konkreettisesti keskustelisi historiankirjoituksen kanssa. Tällainen kulttuurinen tai sosiaalis-historiallinen narratologia olisi merkittävämmän jotain muuta kuin tavanomaista narratologisen käsitteistön tulkinnallista soveltamista (eli narratologista kirjallisuudentutkimusta).

Artikkelien julkaiseminen erityyppisissä aikakauslehdissä aiheuttaa sen, että niiden käsittelytapa, painotukset ja

sävy ovat hieman toisistaan poikkeavia. Selvimmin kirjallisuustieteellisiä ovat *Avaimessa* julkaistut metalepsista ja ekfrasista käsittelevät I. ja II. artikkeli, joiden keskeisin keskusteluyhteys on uusi narratologia. Muissa artikkeleissa suunnataan vähemmän ilmeisesti kohti kirjallisuudentutkimuksen käsitteistä käytävää keskustelua ja sen sijaan kohti ilmaisukeinojen ja teemojen kontekstuaalista tulkintaa. Kaikissa väitöskirjan artikkeleissa esitetty analyysi ja tulkinta on kuitenkin osoitus siitä, että tutkijantyötä osaltaan ohjaava käsitteellinen tieto on tullut luontevaksi ja sisäistetyksi osaksi Hietasaaren lukutapaa ja tutkimusaineiston kohtaamista. *Totta, tarua vai narrinpelejä?* on huolellisesti kirjoitettu, johdonmukainen ja monipuolinen tutkimus Lars Sundin romaanitologiasta. ”Jokaisessa viidessä artikkelissa analysoin Sundin teosten kerrontakeinoja, vain lähestymistapa vaihtuu”, sanotaan johdanto-osassa. Tämä pitää paikkansa: Hietasaaren artikkelit ovat eri tulokulmista rakennettuja ja eri julkaisuihin sopivia laadukkaita tutkimuksia siitä, miten käsityksiä menneisyydestä – ja käsityksiä menneisyyden rakentamisesta – eri välineillä ja keinoilla rakennetaan kertomuksissa. Väitöskirjassa yhteen pantuina artikkeleista muodostuu kiinnostava ja merkittävä kontribuutio historiankirjotuksellisen kirjallisuuden tutkimukseen.

Samuli Hägg